

“TUBSIZ OSMON” QISSASIDA BOLA RUHIYATI TASVRIRI

G. Qurbonova

*Jizzax DPI o‘zbek adabiyoti o‘qitish
metodikasi kafedrasida o‘qituvchisi*

Annotatsiya:

Ushbu maqolada e‘lon qilingan davrda “Yilning eng yaxshi qissasi” degan e‘tirofga sazovor bo‘lgan asar “Tubsiz osmon” qissasida bola kechinmalari jamiyatdagi razilliklarning ochib berilishi tahlilga tortilgan.

Kalit so‘zlar:

Tashqi tomon, ichki tomon, “Yunost” jurnali, it, qo‘zi, halollik, vahshiylik, bola.

Badiiy asarning ijtimoiy hayot bilan bog‘liqligida ikki jihat doimo yetakchi bo‘ladi. Birinchisi, tashqi tomondan ijtimoiy-siyosiy qarashlarning asardagi voqealarga ta‘siri bo‘lsa, ikkinchisi, ichki tomondan asar qahramonlarining, personajlarining shaxsiy kechinmalari, ruhiy holatlari voqealar rivojiga, asar syujetiga ta‘sir qiladi. 1981-yilda “Yunost” jurnalida e‘lon qilinib, “Yilning eng yaxshi qissasi” nominatsiyasi bo‘yicha birinchi darajali mukofotga sazovor bo‘lgan “Sening bolalik osmoning” yoki “Tubsiz osmon” qissasida ana shunday holatning tashqi va ichki tomon ta‘sirida hayoti fojiali yakun topgan Norbo‘ta misolida jamiyatdagi xudbinliklar ochiqchasiga fosh etilgan.

“Men otarimizning ko‘p yillik qo‘riqchisi –qadrdon Bo‘ynog‘inning bolalashini har galgidek sabrsizlik bilan kutardim”, – jumalari bilan boshlanuvchi bu asarda Norbo‘ta ismli bolakay o‘z bolalik xotiralari bilan o‘sha davrdagi jamiyat inqirozi va odamlardagi eng chirkin hislatlarni yaqqol ko‘rsatib beradi. U ba‘zan odamlar va tabiatning beshavqatligidan tubsiz osmonga tikiladi va qalbi taskin topadi. Asar so‘ngida esa o‘sha o‘zi orzu qilgan tinch va osuda makon «Tubsiz osmon» sari safar qiladi. Asarning nomlanishi ham shunga ishoradir.

Norbo‘taning dadasi cho‘pon bo‘lib, oqko‘ngil kishi bo‘ladi. Halol ishlab, yurti va oilasi kelajagi uchun qayg‘uradigan, mehnatkash odam sifatida hurmatga sazovor obraz sifatida gavdalanadi. Afsuski, Jo‘ravoy urushda qatnashganligi, jamiyatdagi turli nohaqliklarni ko‘rganligi sababli badjahl va qo‘rs bo‘lib qoladi. U hayotida sodir bo‘layotgan muammolarga o‘zi yechim topishga harakat qiladi. Uning asar yakunida padarkushga aylanishiga qaysidir ma’noda ayoli ham sababchi bo‘ladi. Bunga asardagi shunday o‘rinlarni keltirishimiz mumkin: “-He, tug‘may tug‘uqsiz ket! Hamma yoqni it bosib ketadigan bo‘ldi! Necha marta aytdim sizga, shu qari qanjiqni yo‘qoting, deb! Usiz ham yetim qo‘zilarni boqish jonimga tegib ketdi!” [1.182-bet]

Norxolning kuchukchalardan qutilish haqidagi bu kabi dodlaridan so‘ng Jo‘ravoy kuchukchalarni to‘qayga tashlab keladi. Necha yillardan buyon oilaning do‘sti, Norbo‘taning qadrdoniga aylanib qolgan Bo‘ynoq bunday voqeadan keyin qovoqlarini anchagacha ochmay qo‘yadi. Asardagi Nobo‘taning fojiali o‘limiga Norxolni yoki Jo‘ravoyini, kuchukchalarni to‘qayga tashlab kelganini Norbo‘taga aytib qo‘ygan singilchasini ham aybdor qilishimiz to‘g‘ri emas menimcha. Chunki bola tilidan bayon qilingan ushbu qissada Norxolning Jo‘ravoyga nolishlari jarayoniga yozuvchi Nurali Qobul hech qanday izoh qo‘shmagan, keltirmagan bo‘lsada, biroq bularning zamirida oila ruhiyatidagi tanglik, qiyinchilik va mashaqqatga to‘la hayoti haqidagi fikrlar bor. Urushdan keyingi davrlarda insonlarning iqtisodiy-ijtimoiy, axloqiy-ma’naviy jihatdan ham ahvoli tang ekanligi ko‘rsatilgan. Masalan, ma’naviy jihatdan insonlarda bo‘shliq paydo bo‘lganligini direktorning fikrlari, Jo‘ravoyga qo‘ygan shartlari misolida ko‘rishimiz mumkin.

Sovxoz qo‘ylaridan o‘z manfaatlari yo‘lida foydalanmoqchi bo‘lgan direktorga Jo‘ravoy qarshilik qiladi va o‘z o‘g‘li ko‘z o‘ngida kaltaklanib taxqir etiladi. Bola yosh bo‘lishiga qaramay o‘zi ham nohaqsizliklarga qarshi o‘zicha kurash olib boradi. Bunda unga iti ko‘makchi bo‘ladi. Ular po‘stloq shilayotgan Qodirqul nosfurushni yomon ko‘rishardi. Unga halaqit berib, jig‘iga tegishadi.

“Qodirqul yo‘q qilinmasa, Oyqor va undagi ko‘m-ko‘k archazorlar, sharqiroq soylar va azim teraklar – hamma-hammasi yo‘q bo‘lib ketadiganday edi. “Yo‘-o‘-o‘q! bunga yo‘l qo‘ymaslik kerak!” deya hayqirgim kelar, hayqirig‘imga tog‘lar aks sado beradiganday bo‘lar edi... Yordam beringla-a-ar! U (Oyqor) o‘zining zilol suvi bilan, yam-yashil o‘tlog‘i bilan siylab, bizga butun borlig‘ini bag‘ishlayapti-ku-u! nahotki, ko‘rib turib indamasangiz!” [1.219-bet.]

Bolaning pok idrokida umuman xayoliga ham keltirib bo‘lmaydigan vahshiyliklar yuz bera boshlaydi. Qo‘ylarga ukol qilinishi, qo‘zichoqlarning barra holida so‘yilishi, ona qornidagi hali tug‘ilmagan, o‘zining qo‘zichoq ekanini ham bilmagan jonivorning mo‘yna uchun qo‘yning qornidan yorib oilinishi bolani daxshatga soladi. Uning ota –onasi tomonidan eng yaqin do‘sti Bo‘ynoqning hali ko‘zini ham ochmagan kuchukchalari bilan to‘qayga tashlab kelinishi ham bolani larzaga soladi. Axir Bo‘ynoq ular uchun qancha mehnat qilgan edi. Endi keraksiz payti bir eski buyumchalik qadri qolmadi. Bola Bo‘ynoq va uning bolalarini topib, ovqat, yegulik bilan jonini saqlab qoladi. Ular katta bo‘lgach esa sovxoz qo‘ylarini bo‘g‘izlab, bo‘rilardek hayot kechira boshlaydi. Uning sevimli itlari bolaligidan birga katta bo‘lgan yetim qo‘zichoqni talashib yeyishayotganda voqea ustidan chiqib qoladi va o‘zining eng yaqin do‘sti deb bilgan Bo‘ynoqqa tanaomuz qaraydi. Bo‘ynoq ham bu mening aybim emas degandek bolaga gunohkorona tikiladi. Bola bunday nohaqsizliklarni o‘z aqliga yuragiga singdirolmaydi. Hayot esa achchiq va beshavqat. Hayotdagi nohaqliklarga o‘zi qarshi turmoqchi bo‘ladi.

Shunday insonlar borki, bu dunyoda abadiy yashaydigandek mol-davlat yig‘ishga bor umrini sarflaydi. Dunyo ishqida hech narsadan, hech qanday tubanlikdan tap tortmaydi. Asarda ham shunday insonlar tasvirlangan. Ular poraxo‘rlik, ikkiyuzlamachilik, vahshiylik orqali boylik orttiradilar. Lekin bu boylik ularga buyurarmikan. Hayotda ham, juda ko‘p asarlarda ham boylik ko‘r qilgan insonlarning qismati bir xil tasvirlangan. Ular arziyas boyliklarni deb qimmatbaho umrini boy berganliklarini juda kech anglashadi. Bola kattalarning adolatsizligidan o‘yga toladi. Bola anglab yetgan haqiqatlarni nahot ular bilmasa.

Hatto hayvonlarda ham adolat yo‘qligi bolaga yomon ta’sir qiladi. Bola sevimli kuchugi Qorovuzni qutqarmoqchi bo‘ladi. Nogohon otasi otgan o‘qqa nishon bo‘ladi. Bola bu dunyo beshavqatliklaridan tubanliklaridan qutulib, o‘z musaffo, tubsiz osmoniga, mangu makoniga yo‘l oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qobul, Nurali Johillik va qotillik: qissalar / N.Qobul. –Toshkent: “IJOD-PRESS”, 2017.
2. Qozoqboy Yo‘ldosh. Ochqich so‘z [Matn] Toshkent: Tafakkur nashriyoti, 2019.